

Dana Dvořáčková – Malá

**BISKUP BERNARD Z KAMENCE,
ZAKLADATEL, KANCLÉŘ, RÁDCE A DIPLOMAT**

Budyšínsko, Vratislav a míšeňská kapitula

Bernard z Kamence pocházel z říšské ministeriálské rodiny Vestů, jejíž část přesídlila koncem 12. století z oblasti Weissenfeldu do Lužice.¹⁾ Díky kolonizační činnosti a vybudování města Kamenz získala predikát *von Kamenz*.²⁾ Kdy se narodil Bernard z Kamence přesně nevíme. První zprávy se vztahují k založení cisterciáckého kláštera, na němž se nejspíš podílel společně se sourozenci a matkou v roce 1248.³⁾ Konkrétní údaje o působení v řadách duchovenstva zaznamenáváme

¹⁾ W. SCHLESINGER, Kirchengeschichte Sachsens im Mittelalter, Bd. II., Das Zeitalter der Deutschen Ostsiedlung (1100–1300), Köln–Wien 1983, s. 105.

²⁾ K historii rodiny H. KNOTHE, Geschichte der Herren von Kamenz, Neues Lausitisches Magazin 43, 1866, s. 81–111; TÝŽ, Bernard von Kamenz, der Stifter des Klosters Marienstern, in: Archiv für sächsische Geschichte, Bd. 4, s. 82–114; u nás se věnovala osudům Bernarda z Kamence K. CHARVÁTOVÁ, Bernard z Kamenice, in: Dějiny a současnost 6, 1998, s. 2–5.

³⁾ Listinu k založení uloženou v klášteře částečně cituje H. KNOTHE, Bernard von Kamenz, s. 83, pozn. 6, uvádí část protokolu s odkazem na klášterní archiv, kde vydává listinu Vítek z Kamence s oběma bratry stejného jména Bernard. V saském kodexu najdeme k tomuto část listiny (část textu a eschatokol) z 13. října 1248, kde byly klášteru věnovány příjmy z fary a špitálu v Kamenci, in: Codex diplomaticus Saxoniae regiae II/7, Urkundenbuch der Städte Kamenz und Löbau, H. KNOTHE (ed.), Leipzig 1883, č. 4, s. 2–3. Knothemu však nepřipadá přinejmenším zajímavé, že na založení se podílel Bernard v roce 1248 a mezi duchovenstvem je doložen až kolem roku 1268 (tedy o 20 let dříve) a navíc listinu jako editor do listáře města Kamenz a Löbau zařadil později v kratší citované podobě.

až v roce 1268, kdy byl děkanem míšeňské kapituly.⁴⁾ Podle Hermanna Knothe vstoupil mezi duchovenstvo nejdříve po roce 1264.⁵⁾ Dva roky před tím se objevil v okruhu vratislavského knížete Jindřicha III., kdy se stejnojmenným bratrem vystoupil jako svědek na listině vydané ve Vratislavi. Na dvoře Jindřicha III. je doložen v úloze svědka 4x znovu v roce 1266, opět společně s bratrem.⁶⁾ S jasným označením člena duchovního stavu je uveden až 18. května 1266 jako klerik. Postavení obou bratrů z Kamence na dvoře Jindřicha III. můžeme posuzovat jen podle let 1262 a 1266, kdy dobré vztahy s knížetem napovídá vždy první místo ve svědečné řadě. Z údajů lze vyvozovat, že roku 1248, kdy vznikl Marienstern, byl Bernard v mladistvém věku.⁷⁾ V roce 1291 je na listině papeže Mikuláše IV. zmiňován jako *magistr*, což dokládá právě dřívější studium teologie.⁸⁾ Předpokládáme-li, že studoval přibližně deset let na magisterský gradus a do církve vstoupil kolem poloviny šedesátých let, než se stal děkanem, zahájil by studium asi v polovině padesátých let, pak byl v roce 1248 skutečně ještě v dětském věku. Studoval nejspíš v Itálii. Podle klášterní tradice pobýval v Římě, odkud přivezl

⁴⁾ Codex diplomaticus Saxoniae regiae II/1, Urkunden des Hochstifts Meissen, E. G. GERSDORF (ed.), Leipzig 1864, č. 205, s. 164, 13.7.1268; k tomu ještě listiny z roku 1271 Codex diplomaticus Saxoniae regiae II/4, Urkundebuch der Stadt Meissen und ihre Klöster, E. G. GERSDORF – K. F. von POSSERN–KLETT (edd.), Leipzig 1873, č.14, s. 9; dále 1272–CDS II/1, č. 215, č. 216, s. 174–176.

⁵⁾ H. KNOTHE, Bernard von Kamenz, s. 89.

⁶⁾ Regesten zur Schlesischen Geschichte 7/2, C. GRÜNHAGEN (ed.), Breslau 1866, č. 1128, s. 112; ibidem č. 1237, s. 145; č. 1228, s. 142–143; č. 1227, s. 142; č. 1222, s. 140.

⁷⁾ Jeho bratr Vítek ale již roku 1251 vystupoval jako svědek na listině knížete Boleslava II. Spolu s ním je jmenován bratr Bernard. Problematická je identifikace Bernarda, protože stejné jméno nesl i druhý Vítkův bratr. Zdá se, že se nejedná o budoucího preláta Bernarda, protože bychom předpokládali právě v této době pobyt na studiích a Vítek s druhým Bernardem zřejmě získávali zkušenosti ve službách slezského knížete. Srov. RSch, č. 778, s. 9; Bernard z Kamence, kdy nevíme, o kterého z bratrů se jedná vystupuje také 6. 11. 1254 na listině Vítkova *Griphestein* vydané v Nowogrodzieci, RSch č. 883, s. 43; o několik dní dříve, 25. 10. 1254 je ale na listině stejného vydavatele jmenován Bernard mladší, ibidem č. 879, s. 43; v roce 1254 je na listině knížete Boleslava uveden jako svědek Bernard starší, ibidem č. 995, s. 73; Bernard starší a jeho bratr Bernard pak společně roku 1262 osvědčili listinu Jindřicha III., ibidem č. 1128, s. 112. Náš Bernard je tedy spolehlivě doložen až nyní. Pro rok 1266, kdy oba bratři vystupují na listinách Jindřicha III. je duchovní Bernard jmenován buď jako *klerik* nebo *dominus* a jeho brat jako hrabě Bernard. Ve vztahu k listině z roku 1262, kde je uvedeno Bernard starší a hrabě Bernard bychom mohli soudit, že náš Bernard byl starším, tak jak se domnívá i H. Knothe. V rozporu s tím je zde ale citovaná listina z roku 1254, kde je také Bernard starší, což je ale doba, kdy bychom očekávali studijní období mladého Bernarda.

⁸⁾ CDS II/ 1, č. 298, s. 231.

svaté ostatky.⁹⁾ Kolem roku 1276 povýšil v míšeňské kapitule a stal se proboštem. Poprvé tak vystupuje na listině braniborských markrabat Oty IV. a Konráda ve prospěch míšeňského biskupa Vítka. Listina ale nemá určitou dataci. Bernard je uveden ve svědečné řadě jako probošt míšeňské kapituly.¹⁰⁾ V bezpečně datované listině najdeme probošta Bernarda až roku 1278, kdy míšeňský markrabě Jindřich Jasný potvrdil vyřešení sporu tamější kapituly o vesnici Litschenitz.¹¹⁾ Z doby proboštského působení jsou známé tři listiny Bernarda z Kamence vyhotovené v Míšni v letech 1284 a 1286.¹²⁾

Vratislavský dvůr a braniborští Askánci

V míšeňské kapitule ale nesídlil trvale, neboť od 27. května 1280 nacházíme Bernarda v kanceláři vratislavského knížete Jindřicha IV. Proba v úloze kancléře, kterou zastával až do Jindřichovy smrti roku 1290.¹³⁾ Přes působení v kanceláři Jindřicha IV. ale nadále do kapituly zajížděl, jak dokumentují listiny v letech 1284, 1286, 1288, ev. 1291. Míšeňskou prebendu navíc rozšířil o další beneficium kolem roku 1279, nejspíš právě díky Jindřichovi IV. Neboť v diecézi vratislavského biskupa spravoval roku 1279 faru ve slezském Břehu (Brieg), zvaném také *Alte Ripa*, místě asi padesát kilometrů vzdáleném od Vratislavi, které nechal vysadit Jindřich III. Slezští Piastovci zde měli jeden ze sídelních hradů.¹⁴⁾ Jako plebán zdejšího kostela je uváděn na listině biskupa Tomáše II. ještě roku 1287.¹⁵⁾

V téže listině ze 17. září vystupuje také coby knížecí kaplan, z čehož vyplývá, že se na dvoře vratislavského knížete pohyboval před získáním pozice kancléře. Přihlédneme-li k dřívějšímu pobytu v okruhu jeho otce, vyhledával Bernard službu ve Vratislavi cíleně a dlouhodobě. Nevíme, zda jako Jindřichův kaplan

⁹⁾ K ostatkům více H. KNOTHE, *Bernard von Kamenz*, s. 89.

¹⁰⁾ CDS II/1 č. 243, s. 187; *Codex diplomaticus Brandenburgensis* II/6, A. F. RIEDEL (ed.), Berlin 1834–1858, č. 2202, s. 15–16.

¹¹⁾ CDS II/1 č. 246, s. 189.

¹²⁾ CDS II/1, č. 258, s. 202; č. 259, s. 203; č. 269, s. 209.

¹³⁾ „*Bernardi dicti de Camenz prepositi Misnensis et cancellarii nostri*“, in: *Schlesisches Urkundebuch IV. 1267–1281*, W. IRGANG (ed.), Köln–Wein 1988, č. 392, s. 260–261; tímto děkuji Prof. PhDr. Ivanu Hlaváčkovvi, CSc. za laskavé zapůjčení edice.

¹⁴⁾ To dokumentuje např. zde vydaná listina Jindřicha III., in: *RSch*, č. 1127, s. 112.

¹⁵⁾ *Schlesisches Urkundebuch IV. 1267–1281*, W. IRGANG (ed.), Köln–Wien 1988, č. 368, s. 245; *Schlesisches Urkundebuch V. 1282–1293*, W. IRGANG (ed.), Köln–Weimar–Wien 1993, č. 354, s. 275–277.

působil pouze *ad hoc* k roku 1279 nebo v této úloze vystupoval častěji i v době kancléřství.¹⁶⁾ Jako čelný představitel kanceláře Jindřicha Proba zastával v listinách výlučně úlohu svědka, obvykle na prvním místě, a to celkem 23x a pouze 2x předpokládáme *per manus*.¹⁷⁾ Setrvávání v Dolním Slezsku na dvoře Jindřicha IV. a cestování do míšeňské kapituly doplňoval Bernard zajížděním na rodové statky do Lužice, kde se vedle rodinných záležitostí staral o klášter v Mariensternu. V důsledku toho se stýkal s braniborskými markrabaty, kteří území Lužice spravovali.¹⁸⁾ 25. května 1280 se objevil ve Zhořelci, kde braniborský markrabě Ota V. Dlouhý vydal pro klášter listinu na přímluvu právě *capellani nostri dilecti* Bernarda z Kamence dva dny před tím, než Bernard poprvé vystoupil jako kancléř Jindřicha IV.¹⁹⁾ Označení kaplana ukazuje opět na více než dobré vztahy s Askánci, které potvrzuje o šest let mladší listina znovu pro klášter Marienstern, kde je Bernard dokonce citován jako *amicus noster episcopalis atque familiaris*.²⁰⁾ Kaplan a důvěrník naznačují činnost i v dvorských kruzích braniborských markrabat. Listinu nechali vyhotovit bratranci Oty V. Ota IV. Se šípem a Konrád na hradě Krossen na řece Odře. Dobré vztahy s markrabaty se připomínají ještě 24. srpna 1282 listinou z Budyšína vydanou opět Otou IV. a Konrádem, kde Bernard stojí první ve svědečné řadě.²¹⁾ Za ním následuje jeho bratr Vítek z Kamence. Konečně také braniborští Askánci Jan II. a Ota III. vzali již roku 1264 pod ochranu klášter Marienstern.²²⁾ Na

¹⁶⁾ SUB IV., 368, s. 245.

¹⁷⁾ K tomu SUB IV, č. 409, s. 274; č. 411, s. 275; č. 412, s. 276; č. 421, s. 279–280; č. 424, s. 282–283; č. 426, s. 248–285; č. 430, s. 286–287; SUB V, č.1, s. 1; č. 2, s. 1–2; č. 4, s. 3–4; č.13, s. 12–13; č. 57, s. 48–49; č. 66, s. 54–55; č. 118, s. 94; č. 122, s. 97; SUB V, č. 129, s. 107; č. 134, s. 109; č. 196, s. 160–161; č. 205, s. 166–167; č. 320, s. 252; č. 367, s. 285–290; č. 401, s. 311; č. 448, s. 342; č. 451, s. 344–346; dále srov. T. WANDA, *Zarys dziejow kancelarii Henrika Probusa (1270–1290)*, in: *Ślaski kwartalnik historyczny*, Sobótka 19, 1964, s. 42.

¹⁸⁾ D. DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, *Braniboři v Čechách a zjetí Václava II. Česko-braniborské vztahy ve 13. století*, in: *Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století*, L. BOBKOVÁ – J. KONVIČNÁ (edd.), Praha 2005, s. 129–158; přehledně k Askáncům J. SCHULTZE, *Die Mark Brandenburg, I–V*, Berlin 1961–1969.

¹⁹⁾ „...*ad instanciam honorabilis viri domini Bernardi, Misnensis ecclesie prepositi, capellani nostri dilecti...*“; CDBra C II 4, č. 8; *Regesten der Margrafen von Brandenburg aus askanischem Hause*, H. KRABBO – G. WINTER (edd.), Lfg. I–XII, 1910–1955, č. 1218, s. 310; srov. SUB IV, č. 392, s. 260–261.

²⁰⁾ CDBra A, č. 241, s. 187.

²¹⁾ RMB-AH, č. 1306, s. 339.

²²⁾ RMB-AH, č. 890, s. 213; *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris I*, G. KÖHLER (ed.), Görlitz 1856, č. 55, s. 87.

této, patrně nejstarší listině, kde je Bernard citován, jsou spolu s ním uvedeni bratři Vítek a Bernard (nebo Burchard).²³⁾

Je zjevné, že spolupráce s braniborskými Askánci měla pragmatické pozadí, neboť byli správci území a dobré vztahy s nimi byly výhodné v péči o rodové statky a cisterciáckou fundaci.²⁴⁾ Důvody proč přišel na dvůr Jindřicha IV. můžeme spatřovat ve vlastní erudici, ctižádosti a obratnosti mladého preláta, který již patřil do dvorského okruhu jeho otce. Podle H. Knothe měl vliv na získání místa u Jindřicha IV. Bernardův švagr Držislav, původem z Čech, který držel majetek a sídlo ve Slezsku.²⁵⁾ Na postupně se vyvíjející úzký vztah Bernarda a Jindřicha IV. ukazuje citované kaplanství z roku 1279. Pozici blízkou knížeti přibližuje rovněž spor Jindřicha IV. a vratislavského biskupa Tomáše II., kdy Bernard přes uvalení klatby na knížete setrval na jeho straně.²⁶⁾ Výši blízkého vztahu pak jednoznačně připomíná přední místo, které Bernard zaujal v Jindřichově testamentu.²⁷⁾ Zde mu kníže odkázal hned několik vesnic. Se smrtí knížete 23. června 1290 postavení Bernarda na vratislavském dvoře zaniklo.²⁸⁾

Pražský dvůr

V závěru měsíce června roku 1290 zemřel vratislavský kníže, ale již 13. září se Bernard objevil na dvoře českého panovníka Václava II. Jeho jméno nacházíme mezi prvními ve svědečné řadě královny listiny vydané na hradě Nižbor. V dvorské společnosti vybraných hostů, zde složil lenní slib českému králi Albrecht z Hohenberku.²⁹⁾ Zajímavé je, že tak krátce po Jindřichově smrti se ocitl bývalý kancléř a míšeňský probošt v okruhu pražského dvora. To by nasvědčovalo již dřívějšímu

²³⁾ Listina byla vydána v *Kopenic*, což H. Krabbo interpretuje jako Köpenick u Berlina (*passim*) a A. F. Riedel uvádí *Kopeniae* jako Guben, CDBra B 1, č. 109, s. 83. Köpenick u Berlina se ale zdá příhodnější právě pro centrální markraběcí území. Listina je *per manus* notář Jan, činný pro markraběte Otů III. Zdá se tedy, že Bernard společně s bratry skutečně v dvorské společnosti braniborských markrabat u Berlína byl.

²⁴⁾ K nejasné problematice vlastnictví Budyšínska a Zhořelecka D. DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, *Braniboři v Čechách*, zvláště s. 141–145.

²⁵⁾ H. KNOTHE, *Bernard von Kamenz, der Stifter des Klosters Marienstren*, in: *Archiv für sächsische Geschichte*, Bd. 4, 1866, s. 90–91.

²⁶⁾ Ke sporu např. SUB V, č. 292, s. 230–231; č. 308, s. 244–245; č. 354, s. 275–277.

²⁷⁾ SUB V, č. 451, s. 344–346.

²⁸⁾ K Jindřichovi IV. srov. nejnověji sborník *Śląsk w czasach Henryka IV Prawego*, K. WACHOWSKI (ed.), *Wratislavia Antiqua* 8, Wrocław 2005.

²⁹⁾ Srov. RBM II, č. 1517, s. 653.

zájmu jak Václava II. tak samotného Bernarda o spolupráci, která mohla vykristalizovat těsně po smrti vratislavského knížete.³⁰⁾ Za hlavní důvody pro službu na pražském dvoře můžeme považovat znalost slezsko-polských poměrů na základě více jak desetileté služby na vratislavském dvoře, spojené s držbou církevního obročí v Břehu a také dlouholeté působení v míšeňské kapitule. Obě místa představovala směr Václavovy expanze v devadesátých letech 13. století. O Bernardově příchodu v tomto duchu veršuje na počátku čtrnáctého století ostatně Otakar Štýrský, podle něhož se stal členem královny rady a služebníkem, doslova *hofgesinde*.³¹⁾

Teoreticky je možné se domnívat, že se Václav II. setkal s Bernardem již dlouho před rokem 1290, když pobýval na braniborském dvoře v letech 1279–1282/3. Ota V. totiž 25. května 1280, kdy vydal Bernardovi jmenovanou listinu pro ženský konvent v Mariensternu, byl ve stejné době poručníkem mladého Václava. V listině se tituluje jako *illustris domini Wentcetzlai in regno Bohemie tutor et capitaneus generalis*. V době, kdy Václav dlel podle všeho na hradě Špandava, nazývá Ota V. Bernarda svým kaplanem. Proto tedy můžeme předpokládat častější setkání, přestože jmenovaná listina se hlásí do Zhořelce. Nabízí se otázka, zda a jak se mohl Václav II. potkat s Bernardem již v době strávené v Braniborsku a jestli to mohlo mít nějaký význam do budoucna. Setkání nelze vyloučit, ale hypotézu prameny nepotvrzují a budoucí význam omezuje Václavův věk, neboť tehdy mu bylo necelých devět let. Bernard navíc působil na území Míšně, Budyšínska, Zhořelecka a Vratislavi.³²⁾ Příchod na pražský dvůr tak měl ze strany českého krále politické pozadí a ze strany Bernarda představoval další postup v kariéře. Smrtí Jindřicha IV. se totiž uprázdnilo krakovské vévodství, o které měl zájem mimo knížete kujavského také Václav II. Jak dalece ale ovlivnil Bernard zisk Krakovska pro Václava II. roku 1292, není z listin zjevné. Musíme tak zůstat pouze u konstatování, že díky dlouholetému působení v kanceláři vratislavského knížete poznal správu jednotlivých zemí, tamní šlechtu, církevní preláty a místní zvyklosti. Své zkušenosti tak mohl právě ctižádostivý Bernard nabídnout a zúročit na dvoře ambiciózního českého krále.

Význam Bernarda na pražském dvoře rychle stoupal. Pobýval v okruhu rádců Václava II., což dokládá listina z roku 1291, kde panovníka doprovázel na jednání

³⁰⁾ Otázka je zda v přechodu Bernarda do Prahy nehrál roli i dřívější spor Jindřicha IV. a biskupa Tomáše II.

³¹⁾ Ottokars Österreichische Reimchronik, Monumenta Germaniae Historica, Deutsche Chroniken V/1–2, J. SEEMÜLLER (ed.), Hannoverae 1890–1893, V. 22148–222214, z veršů např.: „*Schier daz geschen was, dem kunic nach man las, do er an sinem rate sas, von ort er Allen daz, daz von Bresla herzog Heinrich mit willen un verdachtlich vor lein und vor phaffen dem kunic het geschaffen.*“

³²⁾ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Braniboři v Čechách, s. 129–158.

v Olomouci.³³⁾ Za vrchol kariéry v Praze lze označit rok 1292. Tehdy totiž projednával v zastoupení českého krále otázku volby nového římského panovníka v říši.³⁴⁾ České poselstvo na čele s Bernardem z Kamence a předními šlechtici pražského dvora ve schodě s většinovým názorem přistoupilo na návrh výnosný pro pražský dvůr a zajistilo svým postojem neopomenutí českého hlasu, ke kterému došlo při volbě roku 1273. Měl také nepochybně podíl i na dojednání smluv s nově zvoleným králem Adolfem Nassavským o zasnoubení jeho syna s čtyřletou dcerou Václava II. Anežkou a na projednávání možného obléhnutí českého krále míšeňskou markou.³⁵⁾

Se stoupajícím vlivem Bernarda jako rádce a diplomata Václava II. klesl ale význam jiného preláta, který na pražském dvoře působil asi od roku 1290. Jednalo se o bamberského biskupa Arnolda, hraběte ze Solmsu, kterého vyslal na pražský dvůr Václavův tehán římský král Rudolf I. Právě se smrtí Rudolfa I. a volbou nového římského krále z nehabsburského tábora Arnold Václavův dvůr opustil.³⁶⁾ Tato situace vedla k hodnocení, že se v jeho odchodu výrazně zasadil sám Bernard. Konkrétní důkaz sice chybí, nicméně se změnou politického kurzu v zahraniční politice pražského dvora, s tím lze v zásadě souhlasit. Otakar Štýrský ovšem popisuje, že Arnold upadl po tažení do Krakova u krále v nemilost.³⁷⁾

Bernardovo působení na pražském dvoře podtrhují také cisterciáckí opati, významní rádci v okruhu Václava II.³⁸⁾ Při výběru místa pro nově vznikající Zbraslavský klášter se radili právě s Bernardem, který pak prostředkoval králi jejich rozhodnutí.³⁹⁾ Lze s nadsázkou konstatovat, že jistý zakladatelský podíl na Zbraslav-

³³⁾ RBM II, č. 1530, s. 658–659.

³⁴⁾ Srov. blíže k úloze poselstva D. DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Braniboři v Čechách, zvláště s. 151–153.

³⁵⁾ RBM II, č. 1574, s. 676 a č. 1575, s. 677.

³⁶⁾ RBM II, č. 1530, s. 658–659; srov. J. ŠUSTA, České dějiny II/1, Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví, Praha 1935, s. 368, podle kterého přišel do Čech poprvé již roku 1287 v doprovodu manželky Václava II. Guty.

³⁷⁾ Ottokars Österreichische Reimchronik, V. 22530–22610; srov. též J. ŠUSTA, Soumrak Přemyslovců, s. 438.

³⁸⁾ K cisterciákům na dvoře Václava II. D. MALÁ, Skladba pražského dvora za vlády Václava II., in: Mediaevalia Historica Bohemica 9, 2003, s. 97–163.

³⁹⁾ Chronicon Aulae regiae, Fontes rerum Bohemicarum IV, J. EMLER (ed.), Praha 1884, s. 47. „*Assumpto itaque domino Bernhardo locum nominaturi pariter ad castrum Pragense venerunt, ubi dominum regem missam de sancto Spiritu devote audientem in cathedrali ecclesii nvenerunt.*“; k dějinám Zbraslavského kláštera podrobně K. CHARVÁTOVÁ, Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1145–1420, II. svazek, Praha 2002, s. 183–264; dále pak I. PROKOPOVÁ, Václav II. a založení Zbraslavského kláštera, Historický obzor 7–8, 2001, s. 146–157.

ském klášteře můžeme přičíst Bernardovi z Kamence. Podle kronikáře byl přítomen vyslání mnichů z mateřského kláštera v Sedlci do nově založeného konventu, kam tedy panovníka doprovázel.⁴⁰⁾ Zbraslavská kronika upozorňuje i na jednoho z mužů Bernardova doprovodu. Jedná se o poněkud nejasnou postavu kněze Alexia, kterého Bernard králi doporučil jako kaplana.⁴¹⁾ Král, podle slov kronikáře, vyslal Alexia k papežské kurii, ale ten se údajně úkolů ve službách Václava II. zpronevěřil a na své jednání doplatil smrtí.⁴²⁾ Přesto však o několik řádků dále připomíná Ota Durynský, že díky Alexiovu působení v Římě, získal Václav do svých služeb právně vzdělaného mistra Gocia z Orvieta. Alexius proto vyjednával s kardinálem Rubeo, z čehož plyne, že působení tohoto kaplan ve prospěch českého krále nemělo jen negativní dopad.⁴³⁾

Rok po volbě nového římského krále dosáhl dosavadní míšeňský probošt Bernard největšího úspěchu v církevní kariéře, když byl v březnu zvolen biskupem. Z titulu míšeňského biskupa pak prodal Václavovi II. v srpnu 1294 biskupská práva k městu Pirna, což přibližuje stále trvající spolupráci s pražským dvorem, kterou ukončila až Bernardova smrt v roce 1296.⁴⁴⁾ Měsíc před prodejem se nacházel na dvoře míšeňského markraběte a 6. července ve městě Döblin svědčil na jeho listině. Hned za ním je uveden jako svědek mělnický probošt Oldřich. Je zjevné, že záležitosti zisku Pirny a dalších možností za Krušnými horami projednával na dvoře Fridricha I. Čadského v zájmu českého krále spolu s biskupem probošt Oldřich.⁴⁵⁾

⁴⁰⁾ FRB IV, s. 50.

⁴¹⁾ FRB IV, s. 59–60.

⁴²⁾ Věrohodnost dramatického líčení kronikáře vzbuzuje nejasnosti.

⁴³⁾ K tomu FRB IV s. 59–60.

⁴⁴⁾ Srov. RBM II, č. 1660, s. 712–713; Archivum Coronae regni Bohemiae I/1, V. HRUBÝ (ed.), Praha 1935, 55, s. 87–88 a D. MALÁ, Skladba pražského dvora (passim); koupě těchto práv stála českého krále 4000 marek. Míšeňská kapitula se ale prodeji vzepřela a po smrti biskupa Bernarda nařídila, že nový biskup se musí pokusit o znovuzískání Pirny a zcizení těchto práv si do budoucna mělo vyžádat souhlas kapituly.

⁴⁵⁾ CDS II/1, č. 313, s. 244. Na listině je Oldřich stále citován jako mělnický probošt k roku 1294 a jednoznačně zde s Bernardem zastupoval zájmy českého krále. Není bez zajímavosti, že s jeho osobou souvisí pokus Václava II. o přenesení mělnické kapituly na Pražský hrad, ve snaze o zřízení kapituly Všech svatých. Podle toho, že je zde Oldřich uveden coby mělnický probošt je otázka zda pokus českého krále neskončil již před rokem 1294. Libor Jan uvádí, že se tak stalo až před rokem 1300, mezi lety 1295–1299, snad pro odpor probošta a že Oldřich jako mělnický probošt byl naposledy uváděn roku 1290. Podle údaje z roku 1294 muselo však k návratu dojít dříve a probošt zjevně ve sporu s králem nebyl, neboť jak bylo uvedeno v polovině roku 1294 jednal společně s Bernardem v zájmu svého krále. Srov. L. JAN, Nezdařený pokus Václava II. o přenesení mělnické kapituly ke královské kapli Všech svatých, in: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C 50, 2003, s. 65–74, zvláště s. 69–71.

Následně v srpnu Václav kupuje hrad a město Pirna a v září uzavírá dohodu s Wetinny o postupu při možném získání Drážďan.⁴⁶⁾ Prodej práv k Pirně tak představuje skutečný vrchol Bernardovy služby na pražském dvoře a daleko více přibližuje Bernarda jako světského diplomata a dvořana. Můžeme se jen dotazovat, co vedlo míšeňského metropolitu k takovému kroku, který daleko více charakterizuje Bernarda v roli světského feudála ve službách Václava II.

V Čechách byl ovšem vedle dvorských záležitostí činný ještě v církevní problematice. Roku 1291 z příkazu papeže Mikuláše IV. dohlížel společně se sedleckým opatem Heidenreichem na klášter křížovníků s červenou hvězdou v Praze.⁴⁷⁾ Z vlastního biskupského působení ale není zachováno mnoho zpráv. Zasadil se o budování dómu v Míšni, na jižní straně chóru nechal zřídit nové kaple. Vedle toho podporoval v diecézi stavbu budyšínského chrámu a hlavně pak rozkvet kláštera Marienstern.⁴⁸⁾ Například ve prospěch rodové fundace vyřešil spor kláštera s tamější farou o pohřby v klášteře. Konvent ostatně podporoval od jeho založení až do své smrti. Jako ukázkou péče o klášter se vztahem k českému prostředí připomeňme příklad iluminovaného rukopisu tzv. Lekcionáře Arnolda Míšeňského, který vznikl pro marienšterský klášter. Jeho výzdobu objednal Bernard nejspíš přímo v Praze kolem roku 1290. Písařem díla byl jistý Arnold z Míšně, který tak asi tvořil součást prelátova doprovodu po příchodu do Čech a společně s výše citovaným Alexiem alespoň částečně odkrývá Bernardův doprovod.⁴⁹⁾ Z torzovitých zpráv o výkonu biskupské moci připomeňme rok 1295, kdy apeloval na sledování bekyňských domů a zpověď před svatým přijímáním.⁵⁰⁾ Rok před tím na listině vydané v mariensternském konventu vyzývá k procesím do Budyšínského kostela spojené s udělováním odpustků.

Závěr

Šlechtic a biskup z rodu pánů z Kamence začal kariéru ze světského pohledu nejprve na dvoře piastovského knížete Jindřicha III. a prosadil se jako kancléř a rádce v dvorské společnosti jeho syna Jindřicha IV. Proba. Stal se kaplanem a důvěrníkem pro braniborská markrabata. Největší úspěch ale zaznamenal v pozici

⁴⁶⁾ ACRB, č. 56, s. 88–89.

⁴⁷⁾ CDS II/1, č. 298, s. 231.

⁴⁸⁾ CDLS č. 89, s. 141; č. 90, s. 142; č. 95, s. 147; W. SCHLESINGER, Kirchengeschichte Sachsens im Mittelalter, s. 108.

⁴⁹⁾ K tomu srov. podrobně K. BOLDAN, Bohemikální iluminované rukopisy knihovny cisterciáckého kláštera v Oseku z pohledu kodikologického, in: Miscelanea. Oddělení rukopisů a starých tisků, 16, 1999–2000, Praha 2002, s. 83–84.

⁵⁰⁾ CDLS, č. 96, s. 148–149.

rádce a diplomata českého krále Václava II. pro záležitosti Slezska, Polska a říše. Zapadl do skupiny vzdělanců, která tvořila neodmyslitelnou součást chodu panovníckého dvora vrcholného středověku, kde dotvářel intelektuální *niveu curia minor* a *splendor curia maior*.⁵¹⁾ V církevní dráze dosáhl přes míšeňské děkanství a proboštví nejvyššího postavení v domovské diecézi, když se stal biskupem. Z této pozice rozmnožoval stavbu místního dómu a podporoval mariánský kostel v Budyšíně. Z osobního hlediska nepomíjel rodovou fundaci, o kterou se štedře staral až do konce života. Bernard z Kamence zemřel 12. října 1296 v biskupském sídle v Míšni.⁵²⁾ Jeho tělo bylo přeneseno do konventu cisterciáček, kde spočinulo vedle sourozenců na nejčestnějším místě před hlavním oltářem.

S osobou Bernarda z Kamence tak odešel pozoruhodně mobilní a erudovaný diplomat, čilý rádce a nevšední dvořan z řad duchovenstva, který našel široké pole působnosti na pomezí Míšeňska, Lužice, Dolního Slezska a Českého království. Můžeme si jen klást další otázky. Například do jaké míry byla pro nobilitu lužického území běžná, nutná a atraktivní služba na přilehlých feudálních a panovníckých dvorech.

⁵¹⁾ K působení duchovenstva na dvoře Václava II. srov. D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Familiars regis. Duchovenstvo na dvoře krále Václava II.* (v tisku).

⁵²⁾ H. KNOTHE, *Bernard von Kamenz*, s. 113.

Příloha

Itinerář Bernarda z Kamence

1262	23. července	Vratislav ¹⁾	
1264	17. březen	Cöpenick ²⁾ (Braniborsko)	
1266	??	Strzegom ³⁾	
1266	18. květen	Vratislavský hrad ⁴⁾	(klerik)
1266	2. červen	Vratislav	
1266	10. červen	Vratislavský hrad a knížecí komnata ⁵⁾	
1268	13. července	Míšeň	(děkan) ⁶⁾
1271	8. března	(pravděpodobně Míšeň) ⁷⁾	
1272	21. ledna	Budyšín ⁸⁾	
1278	27. července	Drážďany	(probošt)
1279	14. září	Vratislav ⁹⁾	(kaplan Jindřicha IV.)
1280	25. května	Zhořelec	(kaplan Oty V.)
1280	27. května	? Vratislav ? ¹⁰⁾	(kancléř)
1281	9. leden	Budyšín ¹¹⁾	

¹⁾ RSch, č. 1128, s. 112.

²⁾ RMB-AH, č. 1263, s. 213.

³⁾ RSch, č. 1222, s. 140.

⁴⁾ RSch, č. 1227, s. 142.

⁵⁾ RSch, č. 1230, s. 143.

⁶⁾ CDB II/1 č. 205, s. 164.

⁷⁾ CDS II/4, č. 14, s. 9.

⁸⁾ CDS II/1 č. 215, č. 216, s. 174–176 a CDLS, č. 59, s. 97–100.

⁹⁾ SUb IV, č. 368, s. 245.

¹⁰⁾ SUb IV, č. 392, s. 260–261.

¹¹⁾ CDLS, č. 64, s. 105–107.

1281	13. července	Otmuchów ¹²⁾
1281	6. září	Nisa ¹³⁾
1281	11. září	Nisa ¹⁴⁾
1282	8. leden	Vratislav ¹⁵⁾
1282	8. únor	Vratislav ¹⁶⁾
1282	28. duben	Vratislav ¹⁷⁾
1282	24. srpna	Budyšín ¹⁸⁾
1283	28. duben	Kladsko ¹⁹⁾
1283	12. září	Vratislav ²⁰⁾
1284	1. dubna	Míšeň ²¹⁾
1284	3. června	Míšeň ²²⁾
1284	4. červenec	Vratislav ²³⁾
1284	10. červenec(?)	Vratislav ²⁴⁾
1284	24. července	Kladsko ²⁵⁾
1284	30. červenec	Vratislav ²⁶⁾
1285	10. duben	Vratislav ²⁷⁾
1285	23. duben	Vratislav ²⁸⁾

¹²⁾ SUb IV, č. 421, s. 279–280.

¹³⁾ SUb IV, č. 424, s. 282.

¹⁴⁾ SUb IV, č. 426, s. 284–285.

¹⁵⁾ SUb V, č. 1, s. 1; č. 2, s. 1–2.

¹⁶⁾ SUb V, č. 4, s. 3–4.

¹⁷⁾ SUb V, č. 13, s. 12–13.

¹⁸⁾ RMB-AH, č. 1306, s. 339.

¹⁹⁾ SUb V, č. 57, s. 48–49.

²⁰⁾ SUb V, č. 66, s. 54–55.

²¹⁾ CDS II/1, č. 259, s. 203.

²²⁾ CDS II/1, č. 258, s. 202.

²³⁾ SUb V, č. 118, s. 94.

²⁴⁾ SUb V, č. 122, s. 97.

²⁵⁾ SUb V, č. 129, s. 107.

²⁶⁾ SUb V, č. 134, s. 109.

²⁷⁾ SUb V, č. 196, s. 160–161.

1286	1. února	Míšeň (ale bez lokace) ²⁹⁾
1286	8. října	Krossen – (Krosno Odrzanskie) ³⁰⁾ (familiaris)
1287	8. března	Vratislav ³¹⁾
1288	8. ledna	Míšeň ³²⁾
1288	11. leden	Vratislav ³³⁾
1288	17. srpen	Míšeň ³⁴⁾
1288	12. říjen	Vratislav ³⁵⁾
1289	29. leden	Vratislav ³⁶⁾
1290	21. červen	Vratislav ³⁷⁾
1290	23. červen	Vratislav ³⁸⁾
1290	1. září	Glauchau (Sasko) ³⁹⁾
1290	13. září	Nižbor
? 1291	3. září	? Míšeň ⁴⁰⁾
1291	17. leden	Olomouc ⁴¹⁾
podzim 1291 až duben 1292		Zbraslav, Praha, Sedlec (založení kláštera na Zbraslavi)

²⁸⁾ SUB V, č. 205, s. 166–167.

²⁹⁾ CDS II/1, č. 269, s. 209.

³⁰⁾ CDBra A, č. 241, s. 187.

³¹⁾ SUB V, č. 320, s. 252.

³²⁾ CDS II/1, č. 282, s. 219.

³³⁾ SUB V, č. 367, s. 285–290.

³⁴⁾ CDS II/1, č. 286, s. 222.

³⁵⁾ SUB V, č. 401, s. 311.

³⁶⁾ SUB V, č. 412, s. 320.

³⁷⁾ SUB V, č. 448, s. 342.

³⁸⁾ SUB V, č. 451, s. 344–346.

³⁹⁾ CDLS, č. 83, s. 131–132.

⁴⁰⁾ CDS II/1, č. 301, s. 234–235, uveden v textu listiny, ale chybí ve svědečné řadě.

⁴¹⁾ RBM II, č. 1530, s. 658–659.

1292	duben – červen	říše, Cáchy (volba Adolfa Nassavského králem)	
1293	15. července	<i>Marienstern (Lužice)</i> ⁴²⁾	(<i>biskup</i>)
1293	27. září	<i>Míšeň</i> ⁴³⁾	
1294	6. července	<i>Döbeln (Sasko)</i> ⁴⁴⁾	
1294	23. července	<i>Míšeň</i> ⁴⁵⁾	
1294	25. srpna	<i>Praha</i> ⁴⁶⁾	
1294	10. září	<i>Míšeň</i> ⁴⁷⁾	
1294	27. září	<i>Marienstern</i> ⁴⁸⁾	
1295	16. srpna	<i>Drážďany</i> ⁴⁹⁾	
1295	14. srpna	<i>Drážďany</i> ⁵⁰⁾	
1296	4. září	<i>Míšeň</i> ⁵¹⁾	

⁴²⁾ CDLS, č. 89, s. 141.

⁴³⁾ CDLS, č. 90, s. 142–143.

⁴⁴⁾ CDS II/1, č. 313, s. 244.

⁴⁵⁾ CDS II/1, č. 314, s. 245.

⁴⁶⁾ RBM II, č. 1660, s. 712–713; v CDS II/1, č. 315, s. 245–46 najdeme listinu míšeňského markraběte Fridricha, který ve stejný den nechal vydat listinu pro míšeňského biskupa a kapitolu v Chebu.

⁴⁷⁾ CDS II/1, č. 316, s. 246.

⁴⁸⁾ CDLS, č. 95, s. 147–148.

⁴⁹⁾ CDS II/1, č. 217, s. 247.

⁵⁰⁾ CDLS, č. 96, s. 148–149.

⁵¹⁾ CDS II/1, č. 319, s. 250–251.

Dana Dvořáčková – Malá

**BERNARD VON KAMENZ, STIFTER, KANZLER,
BERATER UND DIPLOMAT**

In der Person Bernards aus Kamenec stellt sich eine bedeutende Persönlichkeit vor, aus der Reihen des Klerus, aus der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts, deren Wirkungsbereich sich nicht nur auf eigene Reihen beschränkte.

Dank seiner adeligen Herkunft stellte Bernard zusammen mit seinen Brüdern den Träger seines eigenen Familienerbtums dar und es gelang ihm, auch dank seiner Herkunft, seine in der geistlichen Sphäre erworbene Erudition vor allem in dem weltlichen Bereich zur Geltung zu bringen.

Von diesem Gesichtspunkt erreichten die breiten Aktivitäten Bernards aus Kamenec ihren Höhepunkt mit seiner Wirkung auf mehreren Feudalhöfen, wo er als Berater und Diplomat dominierte. So reihte er sich in eine Gruppe von Gebildeten ein, die bereits einen integrierenden Bestandteil bildete und stand dem Betrieb der dynastischen Höfe des hohen Mittelalters bei.

Im Rahmen der Geistlichkeit wurde dann die Erwerbung der Bischofswürde zu seinem größten Erfolg.

Der Familienanhalt, materielle Bedingungen und ein einträglicher Dienst auf den Feudalhöfen ermöglichte ihm, sich ausdrücklich an den Gründungsaktivitäten in Lausitz, Meißen und Böhmen zu beteiligen.

Übersetzt von Johana Kozlová